

El problema demogràfic català: diagnòstic i mesures per a solucionar-lo

Albert Ardanuy i Comas

Guillem Fons i Jovaní

Índex

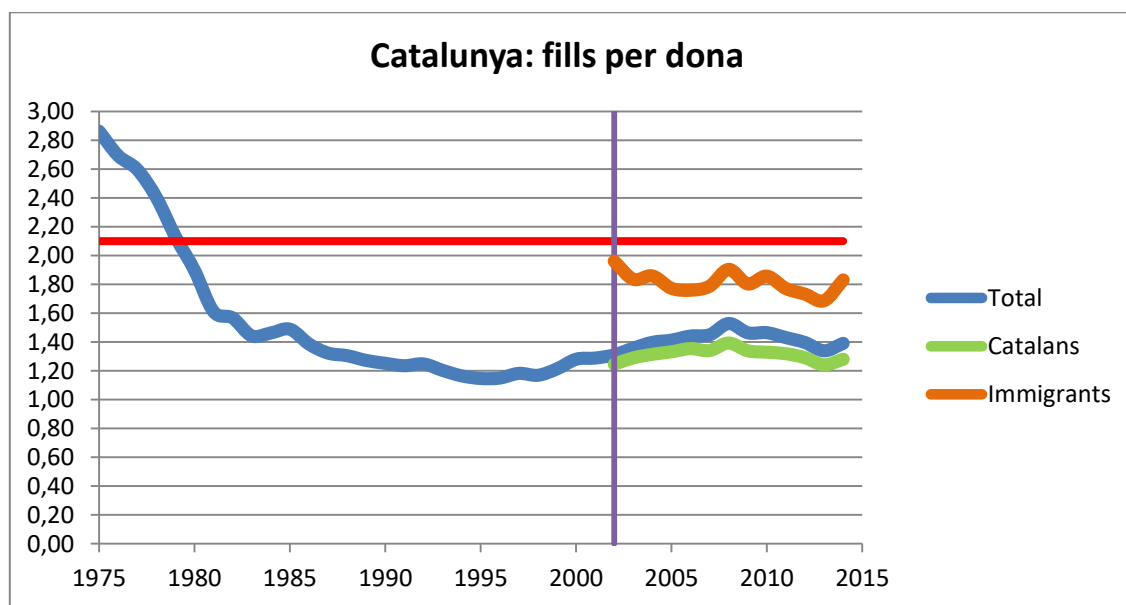
ÍNDEX	1
1 - INTRODUCCIÓ	1
1.1 Una demografia agònica... des de 1980:.....	1
1.2 Un decreixement demogràfic exponencial:	1
1.3 Piràmide poblacional de Catalunya 2015	2
1.4 Una solució complexa, però possible:.....	2
1.5 Evolució de l'estructura familiar a Catalunya	3
1.6 Anàlisi actual de l'estructura familiar de França (2,1 fills/dona)	4
1.7 Les bones notícies	4
2 - PROPOSTES DE MILLORA	5
1.8 Propostes generals	5
1.8.1 Reducció de l'edat d'emancipació dels joves.....	5
1.8.2 Reducció del número de divorcis.....	7
1.8.3 Conciliació laboral i familiar	8
1.9 Reducció de les persones sense fills	9
1.10 Augmentar el nombre de famílies nombroses (3 fills o mes)	10
3 NOTA FINAL	11

1 - INTRODUCCIÓ

1.1 Una demografia agònica... des de 1980:

Sempre s'ha dit que la demografia catalana ha sigut històricament de les més baixes del món. Si bé és cert que Catalunya històricament no ha sigut un territori excessivament poblat i de natalitat continguda, les dades històriques corroboren creixements naturals (sense comptar immigració) positius de la població durant els segles XVII, XVIII i XIX, o el que és el mateix, la generació dels fills ha sigut històricament sempre més gran que la dels pares. Evidentment els fluxos migratoris, les guerres i les epidèmies van acabar de modelar la població, però en qualsevol cas en condicions favorables la població de base catalana tendia a créixer o almenys a estabilitzar-se.

Aquesta tendència històrica al creixement o estabilitat demogràfica dels catalans va estroncar-se l'any 1980, data en la qual les dones catalanes varen passar, per primer cop a la història, a tenir un índex de fertilitat inferior a 2,1 fills per dona, el que tots els demògrafs actuals consideren l'índex de reemplaçament generacional. La caiguda es precipita a l'any 1987, moment en el qual l'índex de fertilitat és de 1,35 fills/dona. Aquest valor s'ha mantingut essencialment estable fins a l'actualitat, independentment del moment social, econòmic o fins i tot la taxa d'atur.

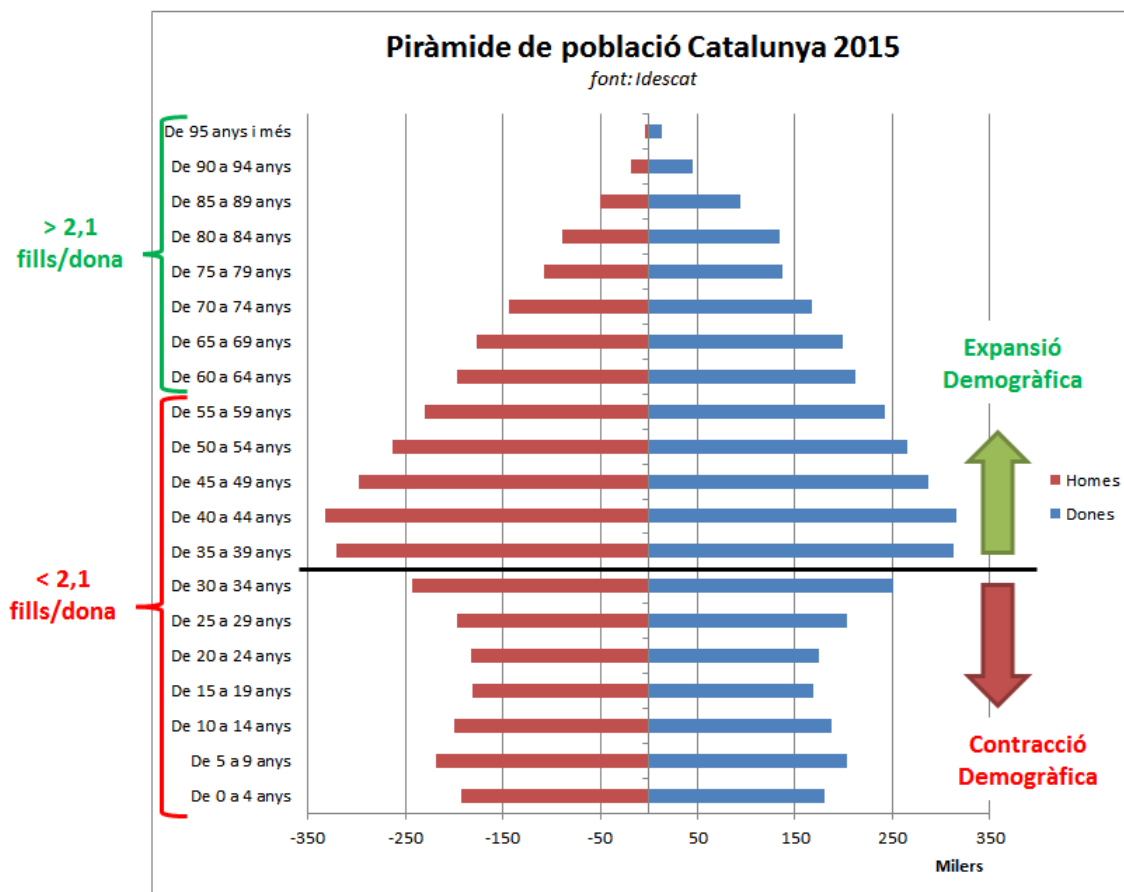

1.2 Un decreixement demogràfic exponencial:

Quan l'índex de fertilitat de les dones catalanes roman en 1,3 vol dir que en el futur 1,3 fills substituiran als seus dos progenitors. La segona generació serà únicament el 65% de l'anterior, o el que és el mateix, silenciosament haurem perdut el 35% de la generació precedent. El problema s'agreuja quan la segona generació té també 1,3 fills, ja que la nova generació només representarà el 42% de la població inicial. Sense adonar-nos-en, al cap de 60 anys la generació que neix és menys de la meitat en valor absolut que de la dels seus avis.

1.3 Piràmide poblacional de Catalunya 2015

En la piràmide de població de Catalunya l'any 2015 es veu com la contracció demogràfica ha completat la 2a generació, ja que els pares d'avui són els fills dels anys 80, primera dècada contractiva. Fins fa poc la natalitat no mostrava símptomes de decaure ja que era justament la generació del Baby Boom la que tenia els fills, pocs en números relatius, però encara nombrosa en números absoluts. Els fills dels anys 2015 i 2016 ja són la 3a generació, o el que és el mateix, només el 42% de la dels seus avis. No sorprèn doncs que a l'any 2016 el departament d'educació tanqui ja 67 línies de P3 i anunciï que sobren encara 5800 places més.

1.4 Una solució complexa, però possible:

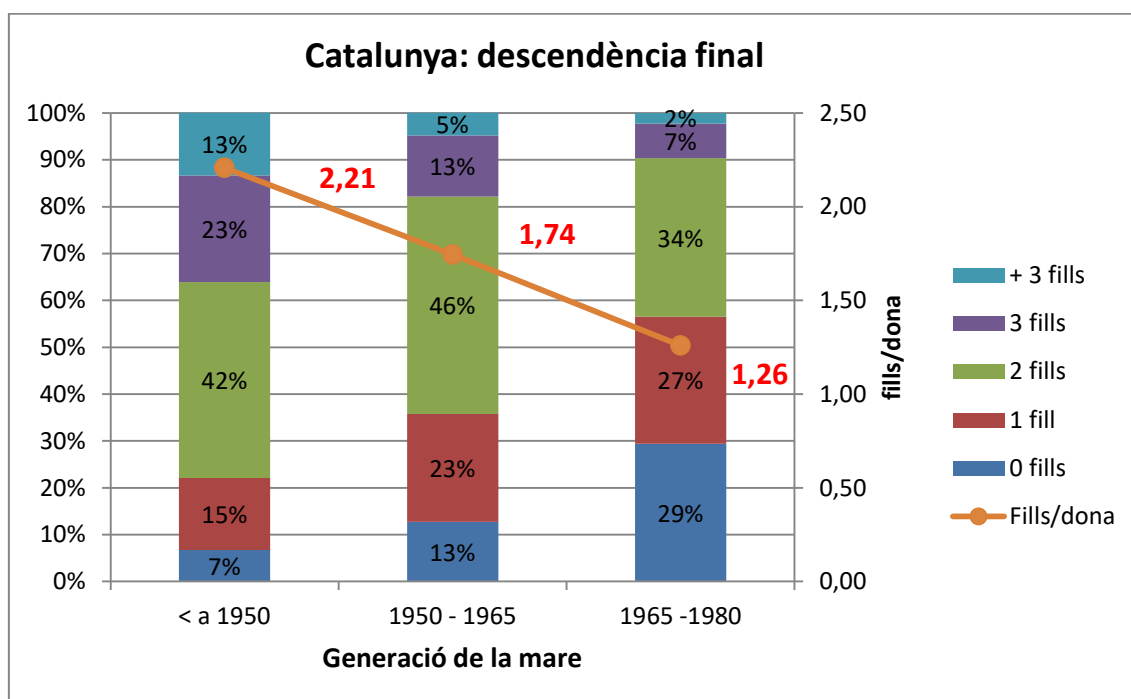
En contra de moltes falses creences, el comportament demogràfic d'una població d'un país occidental no depèn exclusivament de la conjuntura econòmica, l'atur juvenil o l'accés a l'habitatge. L'any 2010, en plena crisi econòmica, l'índex de fertilitat a Catalunya era exactament igual al de Catalunya l'any 1991, en plena puixança econòmica preolímpica. A data d'avui, tampoc té Alemanya una fertilitat més alta que l'espanyola, malgrat tenir un atur juvenil residual i millors perspectives econòmiques... La regió d'Andalusia, amb índex d'atur juvenil altíssims, presenta en realitat el mateix nombre de fills per dona que el País Basc.

La solució passa inequívocament per una doble vessant. D'una banda la ideològica o espiritual, en què les pròpies creences i valors personals duen a la persona a optar per famílies més nombroses o no. Per altra banda, la implementació de polítiques de natalitat orientades a salvar els obstacles laborals de les dones treballadores (més enllà de la prestació econòmica que se'n pugui derivar) o disminuir la taxa de persones solteres, entre altres, poden contribuir de forma significativa a millorar el número de fills per dona. Ens centrarem doncs en aquestes dues vessants per a fer seguidament la nostra llista de propostes.

Cal recordar finalment, que assolir la xifra de 2,1 fills per dona (o a apropar-s'hi molt) no és cap quimera ja que països com França, EUA, Regne Unit, Irlanda o Suècia ja l'han assolit. Altres com Dinamarca o Rússia han sigut capaços d'invertir la tendència i frenar la davallada demogràfica. Cada país, però, ha de trobar la seva fórmula adequada, i Catalunya també la pot trobar.

1.5 Evolució de l'estructura familiar a Catalunya

Per a conèixer les mesures a implementar per a una eventual recuperació demogràfica hem d'estudiar com ha canviat l'estructura de fills de les famílies catalanes en els últims 30 anys on hem passat d'una taxa de fertilitat correcta de 2,1 fills/dona a l'actual, que no assegura el reemplaçament generacional.

En el gràfic¹ es veu clarament com el descens de la fertilitat consisteix en un conjunt de factors²: un augment molt significatiu de les dones sense fills i les que opten pel fill únic, i una reducció de les famílies de 2 fills i les que de 3 o més.

¹ Dades extretes del promig del CEO 2015 (3a onada) i CEO2016 (1a onada)

² En l'últim interval cal destacar el fet que algunes de les dones enquestades que hi consten encara no han acabat el seu cicle reproductiu, per la qual cosa els percentatges haurien de millorar lleugerament

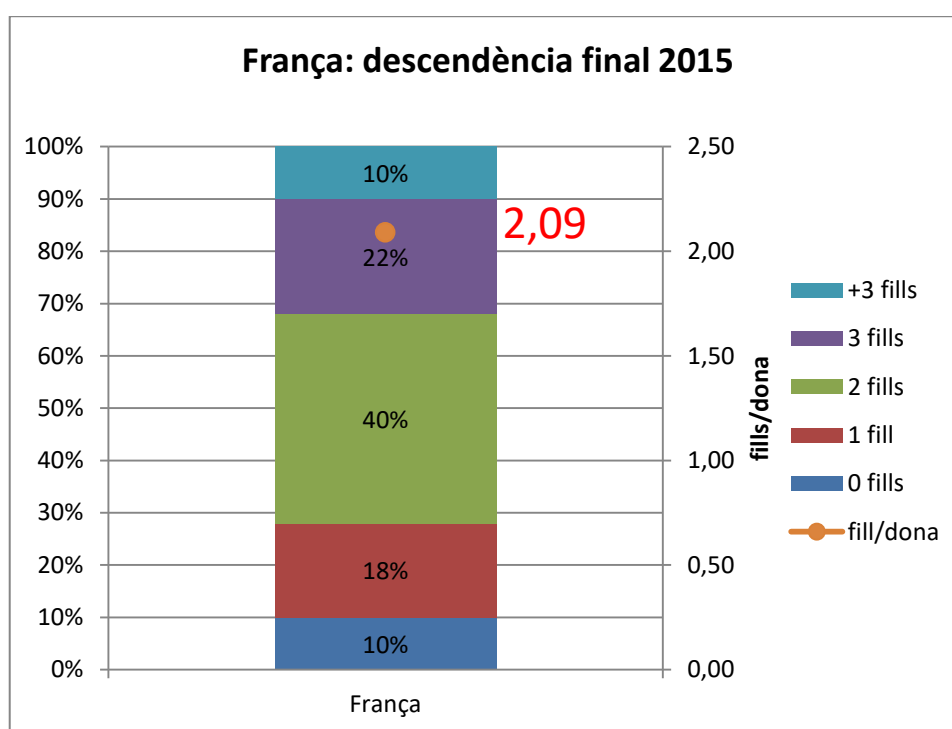
1.6 Anàlisi actual de l'estructura familiar de França (2,1 fills/dona)

França és un país que a data de 2016 presenta una demogràfica que garanteix el reemplaçament generacional i que pot servir de base per a plantejar els nostres objectius.

Clarament veiem un paral·lelisme amb l'estructura de família de les mares catalanes nascudes a la primera meitat del segle XX.

La solució doncs hauria de passar pels següents punts:

- Disminució important de les dones sense fills
- Reducció important de les dones amb un sol fill
- Repunt de les famílies amb 2 fills
- Augmentar de forma importants les famílies nombroses

1.7 Les bones notícies

Malgrat tenir una fecunditat palesament baixa, cal destacar el fet que existeix una gran diferència entre el nombre de fills desitjats i els que finalment s'acaben tenint.

Així doncs, a Catalunya tenim que les dones desitgen³ de mitjana tenir 2,3 fills, mentre que realment només n'acaben tenint 1,3 de mitjana. Així doncs, sembla que hi ha potencial per a augmentar la fecunditat de les dones catalanes.

També sobta el fet que són les dones sense estudis (77%) o les que tenen estudis primaris (63%), les que assoleixen una major proporció dels fills desitjats inicialment. Per contra, les que tenen estudis secundaris o superiors només assoleixen un 41% i un 36%, respectivament⁴.

³ Dades extretes del Pla integral de suport a les famílies 2012-2016 de la Generalitat de Catalunya

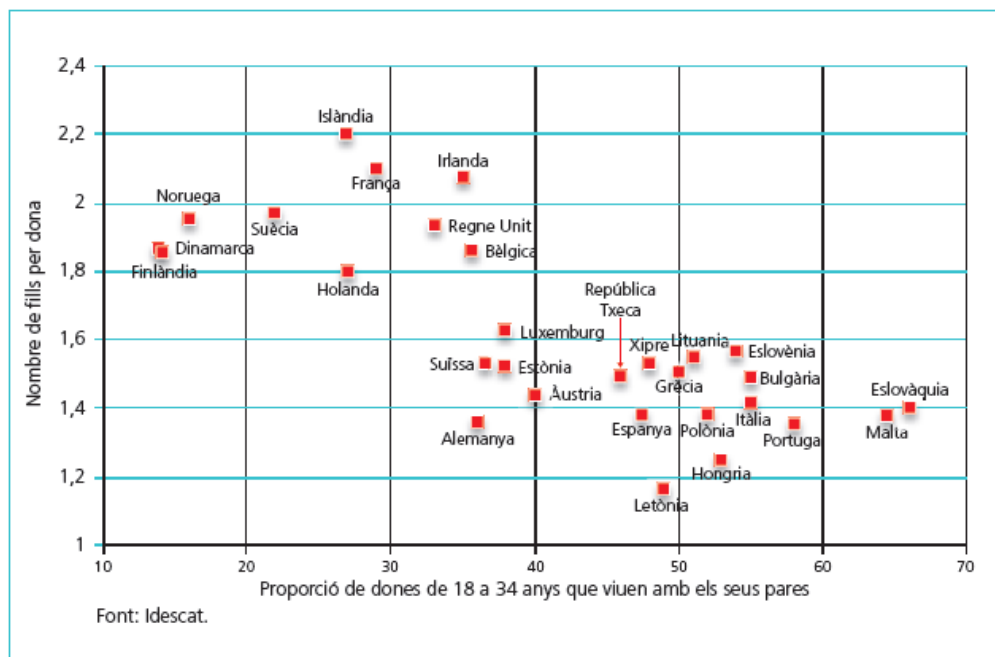
⁴ Dades extretes del Pla integral de suport a les famílies 2012-2016 de la Generalitat de Catalunya

2 - PROPOSTES DE MILLORA

1.8 Propostes generals

1.8.1 Reducció de l'edat d'emancipació dels joves

Un dels factors que es correlaciona millor amb taxes baixes de fertilitat és el de l'edat d'emancipació dels joves de casa. Dit breument, una emancipació ràpida dels joves indica una major probabilitat de tenir una taxa de fertilitat més alta al final de la vida reproductiva, com es pot veure en el gràfic inferior⁵.

La major o menor taxa d'emancipació de ve determinada normalment per la conjuntura econòmica, de manera que en economies dinàmiques la taxa d'emancipació és més alta, mentre que en llocs amb poques oportunitats laborals aquesta és molt inferior. Ara bé, també altres factors hi intervenen com pugui ser la cultura familiar del país (pressió social), la motivació dels joves o la facilitat en l'accés a l'habitatge.

Per exemple, la cultura anglosaxona ha estigmatitzat fortament aquells joves que es queden a viure amb els seus pares un cop acabada la seva etapa formativa. Potser per això veiem com països com el Regne Unit, Irlanda o els Estats Units presenten taxes una emancipació més primerenques i conseqüentment unes taxes de fecunditat millors.

⁵ Dades extretes del Pla integral de suport a les famílies 2012-2016 de la Generalitat de Catalunya

Mesures que serien útils

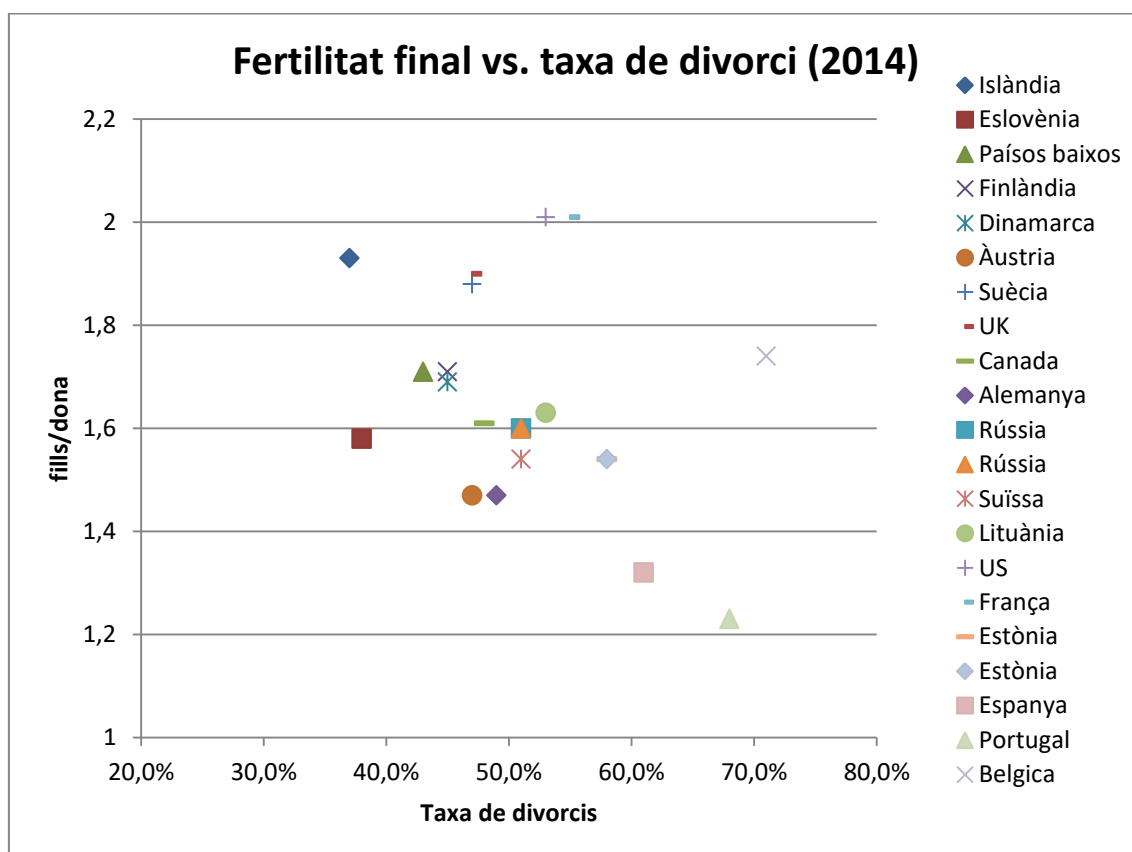
- 1- Finançament del 20% del lloguer de pisos, durant 5 anys, per a joves de 18 a 26 anys que s'emancipin. En cas de joves casats o que es constitueixin en parella de fet, l'ajuda podria augmentar fins al 50%.**
- 2- Exempcions fiscals o ajudes directes durant un temps limitat per a joves o parelles joves que decideixin adquirir un habitatge.**
- 3- Augmentar la pressió social sobre joves de +25 anys que visquin amb els pares. Campanyes de promoció per a joves que decideixin emancipar-se. Campanyes de conscienciació a les famílies.**

1.8.2 Reducció del número de divorcis

Sent un dels cinc països amb una taxa de divorci més alta del món (61% dels matrimonis s'acaben trencant⁶), és lògic pensar que això pot tenir un impacte important en la taxa final de fertilitat de les dones, ja que el trencament prematur de famílies pot implicar la interrupció de plans per a ampliar la família. Això és especialment cert si tenim en compte que la majoria de divorcis es produeixen durant els primers anys de relació.

Si analitzem l'índex de fertilitat en funció del percentatge de divorcis d'alguns països occidentals veiem que existeix una correlació negativa, o el que és el mateix, que quan major és la taxa de divorcis, menor l'índex de fertilitat final.

És per això que reduir la taxa de divorcis del 61% actual fins a un 45%, força habitual també en molts països occidentals, hauria d'ajudar a remuntar el nombre final de fills per dona, sobretot si evitem divorcis de gent jove.

⁶ Font: Indexmundi

És per això que en aquest camp proposem el següent:

- 1- **Institucionalitzar la figura del conseller matrimonial (*marriage counselor*) com a persona que ajuda a la parella a preparar-se pel matrimoni o, en el seu defecte, la vida en comú. No és infreqüent que es detectin incompatibilitats importants inadvertides pels membres de la parella i que poden desembocar en frustracions matrimonials o fins i tot en divorcis prematurs. Això permet a la parella, ser-ne conscient, treballar aquestes incompatibilitats salvables o fins i tot desestimar el matrimoni o convivència en comú.**
- 2- **Formació periòdica en temes emocionals, teràpia de parella, resolució de conflictes i educació als fills que ajudin a vitalitzar la relació de parella i a poder educar de forma més efectiva els fills, els quals solen ser un dels motius de divorci. La vehiculació d'aquestes activitats pot ser a través de l'escola o institucions municipals.**

1.8.3 Conciliació laboral i familiar

Actualment l'Estat Espanyol està a la cua de la UE en polítiques que ajudin a conciliar la feina amb la criança dels fills. Això provoca sense dubte que moltes dones hagin de triar entre una vida laboral plena o ser mare. Això és especialment problemàtic en dones amb nivells alts d'estudis, que volen progressar en la seva carrera professional ja que en determinats àmbits laborals, tenir fills s'associa tàcitament amb la impossibilitat de fer hores extres, baixes per maternitat o malaltia dels fills, impossibilitat de viatjar durant períodes llargs i menor disponibilitat en general. Indirectament implica el veto en determinades posicions de direcció o en determinats projectes.

Conseqüentment, moltes dones prefereixen no tenir fills o tenir-ne només 1 per tal de poder tenir una carrera laboral plena.

Mesures per a mitigar aquesta problemàtica:

- ✓ **Baixes per maternitat repartides al 50% obligatòriament entre els dos progenitors. D'aquesta manera acabem amb l'estigmatització de la dona en edat reproductiva al mercat laboral. Si actualment són 16 setmanes, es passaria a 1 any, fent sis mesos cadascú. En casos de famílies monoparentals, seria 1 any per al pare o mare.**
- ✓ **Adaptar els horaris laborals, afavorint horaris intensius, reduccions de jornada mantenint el sou pel treballador per part de l'estat.**
- ✓ **Racionalitzar els horaris de tota la societat, compactant la majoria de feines per acabar més aviat, i tenir més temps per dedicar a la família.**
- ✓ **Estudiar la reducció de cotitzacions a la Seguretat Social durant els dos anys següents al naixement d'un fill, de manera que l'empresa concep els pares i mares treballadors com a actiu que aporta un estalvi a l'empresa.**

1.9 Reducció de les persones sense fills

Com hem vist, un dels principals punts febles de l'estructura familiar actual en famílies catalanes és el fet que moltes dones acaben la seva vida reproductiva sense tenir cap fill. Actualment tenim un percentatge de pràcticament el 25% de dones que previsiblement no tindran cap fill.

Tenint en compte que els països del nostre entorn amb una taxa de fertilitat més alta només presenten un 10-15% de dones sense fills, és raonable pensar que la reducció de dones sense descendència és una de les prioritats. Veiem quines raons poden portar a les dones a no tenir fills:

- 1- **Problemes de fertilitat:** A la generació dels nostres pares, i sobretot avis, aquest era el principal motiu pel que algunes parelles no tenien fills. Actualment la ciència ha avançat prou com per que gairebé qualsevol dona es pugui quedar embarassada. El problema en que es troben moltes parelles és d'edat. Com que s'ha endarrerit molt l'edat en que les dones són mares per primer cop, moltes arriben massa tard i els hi costa massa el que seria un procés molt més senzill en una edat més idònia (menys de 30 anys).
- 2- **Manca de voluntat:** Bé siguin dones solteres o casades, no senten l'impuls de ser mares, per creences preconcebudes errònies com "es que al mon hi sobra gent" etc. Distingim les que no volen per manca absoluta d'instint maternal (respectable i on no hi ha gaire a fer), de les que no volen per idees preconcebudes errònies, com: al món hi sobra gent, o "a Catalunya no hi ha cap problema demogràfic perquè hi ha la mateixa gent que sempre". Aquest últim grup és on es pot incidir des de les administracions.
- 3- **Impossibilitat material de tenir-los:** No disposar dels recursos materials mínims com un habitatge propi, o un sou que et permeti garantir una mínima qualitat de vida als fills.
- 4- **No trobar la parella adequada:** Molta gent, pels motius que siguin, no troba una parella adequada, o la troba massa tard, malgrat voler-la.

Com podem resoldre'ls:

- ✓ **Donar més informació a nivell de Centres d'Atenció Primària i del sistema sanitari en general, sobre tractaments de fertilitat existents i com procedir per a la persona afectada. En cas de dones que vulguin ajornar la maternitat, facilitar la congelació d'òvuls que assegurin òvuls de qualitat per a una futura maternitat.**
- ✓ **Explicar, amb les dades aportades a la introducció, que el problema demogràfic a Catalunya és de primera dimensió, i que el fet de tenir fills no és egoista sinó tot al contrari: un acte de proïsme i de ciutadà responsable amb les pensions, l'economia i la identitat del propi país.**
- ✓ **Aplicar les polítiques d'emancipació juvenil anteriorment citades, a mes d'intentar reduir la precarietat i l'atur juvenil.**
- ✓ **Fomentar i expandir per tot el territori una xarxa d'agències matrimonials que permetessin posar en contacte persones que busquen relacions serioses i que tenen perfils personals molt similars. Igualment, generar trobades de "singles" joves a nivell de comarca o ciutat per a fer activitats i conèixer gent nova.**

1.10 Augmentar el nombre de famílies nombroses (3 fills o mes)

Si l'índex de reemplaçament està en 2,1 fills per dona en països desenvolupats amb baixa mortalitat infantil com el nostre, queda clar que ha d'existir un percentatge important de famílies que tinguin una descendència de tres fills o mes.

Per desgràcia molt poques famílies arriben a aquesta xifra i els motius són bàsicament el poc interès en tenir molts fills i la falta d'ajuts econòmics orientats a aquest tipus de família.

Ajuts i beneficis que podrien interessar a famílies nombroses:

- ✓ **Unificar totes les bonificacions i avantatges per a famílies nombroses existents a nivell municipal a tot Catalunya. Crear un consens a nivell parlamentari perquè aquestes bonificacions perdurin en el temps. Les famílies necessiten poder comptar amb aquests ajuts durant tota l'etapa de criaça dels fills, independentment dels canvis polítics durant aquest període. Finalment és important que els futurs pares coneguin bé l'existència d'aquestes mesures per a que s'animin a tenir més fills.**
- ✓ **Deduccions fiscals creixents segons número de fills; especialment significatives a partir del tercer. D'aquesta manera aconseguim evitar el curterminisme de certs ajuts directes com el xec nadó i premiem planificacions familiars serioses, sobretot a la classe mitjana.**
- ✓ **Reducció de taxes i impostos municipals com l'IBI, d'igual manera a tots els pobles de Catalunya.**
- ✓ **Accés subvencionat i preferent de famílies nombroses a llars d'infants.**
- ✓ **Accés preferencial en la matriculació a escoles públiques o concertades**
- ✓ **Seguir bonificant part de les matricules universitàries i de FP als fills d'aquestes famílies. També les tarifes del transport públic.**
- ✓ **Quan les competències en aquest àmbit siguin del govern català, impulsar una reforma de les pensions, que per al càlcul de la pensió resultant, tingui en compte el número de fills que ha tingut la persona, de manera que els que en tenen 3 o mes rebin una compensació en forma d'augment de pensió, i els que no n'han tingut cap o només 1, una penalització.**

Mesures per a augmentar l'interès en la formació de famílies nombroses:

- 1- **Fer campanya sobre els avantatges i ajuts que s'ofereixen a les famílies nombroses, ja que moltes vegades són desconeguts per la majoria de pares.**
- 2- **Visibilitzar i normalitzar les famílies nombroses en el mitjans de comunicació: series de ficció, publicitat...per així introduir en l'imaginari col·lectiu que és el tipus de família normal i inclús desitjable.**
- 3- **Reconeixement públic d'aquelles famílies nombroses del municipi**
- 4- **Promocionar associacions de famílies nombroses que permetin compartir experiències i fer activitats conjuntament amb els pares i fills.**

3 NOTA FINAL

Combatre la dèbil demografia dels estats mai ha sigut un tema fàcil perquè requereix justificar la despesa d'uns recursos presents que, en cas de ser efectius, només revertiran a la societat a llarg termini. Els humans no som bons en solucionar aquest tipus de problemes amb implicacions a llarg termini, però costos a curt. El canvi climàtic n'és també un clar exemple

No obstant, la pervivència d'una nació (i en molts casos el seu èxit) depèn en bona part de la capacitat de mantenir una població de base que manté els valors i els trets característics d'aquesta al llarg del temps. I evidentment la taxa actual de 1,3 fills/dona no garanteix això, sinó la progressiva desintegració en una societat amorfa, que en el cas de Catalunya implicaria la seva residualització cultural i lingüística. I això en bona part és el que està succeint a dia d'avui.

Només els estats més avançats del centre i nord d'Europa han entès la problemàtica i posat en marxa plans ambiciosos per contenir la sagnia demogràfica que marcava la tendència de finals de segle XX. Molts d'ells han aconseguit millores significatives, altres de més modestes i sempre sota la premissa que la major quantitat de diners destinats no implica l'èxit assegurat. Cada nació ha de descobrir quines tecles tocar, com destinar els recursos i, en definitiva, la seva pròpia fórmula d'èxit demogràfic.

I Catalunya també pot i ha de trobar la seva fórmula.